

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Хмельницького національного університету

доктор технічних наук, професор

член-кореспондент НАПН України

М.С.Скиба

« 22 »

04

2021 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Карпової Дарії Євгенівни на тему: «Психологічні умови формування уявлень про сімейні ролі у студентської молоді»,
що представляється на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія»

Дисертація «Психологічні умови формування уявлень про сімейні ролі у студентської молоді», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія», виконана у Хмельницькому національному університеті. Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол від 21.09.2017 №1) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол від 27.11.2018 №5).

Обґрунтування вибору теми дослідження. Аспірантка переконливо обґрунтовує актуальність та важливість наукового опрацювання понять, що є предметом її дослідження, висвітлюючи зв'язок теми дисертації з сучасними дослідженнями у відповідній галузі знань шляхом критичного аналізу з визначенням суті наукового завдання. За результатами аналізу науково-психологічної літератури дисертантка дійшла висновку, що функціонування сучасної сім'ї у кризовий період розвитку країни всебічно детермінується комплексом політичних, економічних, соціальних та психологічних чинників. При цьому, вона звертає увагу на те, що серед психологічних чинників особливу роль відіграє готовність молоді створювати сім'ю, розподіляти

сімейні обов'язки та виконувати сімейні ролі. Проте, уявлення молоді про шлюб та соціальні ролі партнерів зокрема, все більше деформуються, оскільки сім'я нині все менше відповідає сформованій у суспільстві схемі рольового функціонування. Крім цього спостерігається трансформація уявлень молоді про те, які функції та ролі повинні виконувати чоловіки і жінки в шлюбі. Шлюбно-сімейні уявлення молоді відрізняються нечіткістю, недостатньою наповненістю. Особливо неповними є уявлення молоді про моделі поведінки шлюбних партнерів. Насамперед це пов'язано з незнанням принципів, законів сімейного життя, не розуміння сімейних функцій, не вмінням розподіляти домашні обов'язки.

Дисертантка чітко виокремила масштабне проблемне питання щодо низького рівня знань молоді про сімейні ролі шлюбних партнерів, що негативно впливає на міжособистісні стосунки подружжя та породжує нормативні і ненормативні сімейні кризи. Значна кількість подружніх пар відчуває розчарування сімейним життям і змушена розлучатися. Звідси вона робить висновок про потребу у пошуку ефективних шляхів формування у студентської молоді уявлень про сімейні ролі шлюбних партнерів.

Проведене дослідницею вивчення психологічної літератури та практичного досвіду роботи підготовки молоді до сімейного життя засвідчило, що проблема визначення змісту і структури формування у студентської молоді уявлень про сімейні ролі шлюбних партнерів ще не набули свого остаточного науково-практичного вирішення. Дисертантка звертає увагу, що, незважаючи на великий інтерес вчених до проблеми соціальних ролей шлюбних партнерів, вона не достатньо представлена у наукових джерелах. Водночас певні проблемні питання підготовки молоді до сімейного життя розглядали такі дослідники як Ю. Альошина, М. Арутюнян, І. Гребенніков, Г. Дейнега, Т. Демидова, А. Карасевич, С. Ковальов, В. Кравець, Т. Левицька, Н. Оліфірович, Н. Павлюк, А. Сидоренко, Н. Хлопоніна, В. Целуйко, G. Applebury, A. Eagly та ін. Однак дослідження проблеми формування у студентської молоді уявлень про сімейні ролі шлюбних партнерів не було предметом окремих досліджень. Зокрема це стосується підготовки студентської молоді, яка, навіть в умовах закладу вищої освіти, не має можливості отримати знання, необхідні для розуміння моделей поведінки шлюбних

партнерів та створення гармонійної сім'ї.

Актуальність існуючої теми та відсутність системного теоретико-методологічного аналізу сприяло науковій розробці з цієї проблематики.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.

Достовірність одержаних результатів досягнута завдяки теоретичному обґрунтуванню вихідних положень, надійному та валідному діагностичному інструментарію, коректному кількісному аналізу емпіричних даних та інтерпретації отриманих результатів дослідження. Дисертанткою використано значну кількість наукової літератури (220 найменувань, із них 20 – іноземними мовами). Цінність роботи полягає у розкритті типології сімейних ролей, а також змісту та функції уявлень студентської молоді про ролі шлюбних партнерів. З'ясовано соціально-психологічні чинники, що сприяють усвідомленню молоддю сімейних ролей, а також визначено моделі поведінки подружжя щодо реалізації основних сімейних функцій. Дисертанткою розроблено ефективний психологічний інструментарій для діагностики та формування уявлень особистості про сімейні ролі. Кількість та якість використаних матеріалів, докладність їх аналізу створює передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності дисертаційної роботи.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертанткою *вперше*: визначено типологію сімейних ролей за інтелектуально-світоглядною, морально-психологічною, інтимно-сексуальною, господарською та матеріально-фінансовою функціями сім'ї, що сприяє розширенню уявленню молоді про моделі поведінки шлюбних партнерів; з'ясовано соціально-психологічні чинники, що сприяють усвідомленню молоддю сімейних ролей; обґрунтовано психологічні методики та практики формування у студентської молоді уявлень про моделі поведінки подружжя.

В дослідженні *обґрунтовано* психологічний інструментарій для діагностики та формування уявлень особистості про сімейні ролі, який дозволяє усвідомити подружжям сімейні ролі, що здатні впливати на гармонію сімейного життя; виявити рівень виконання шлюбними партнерами сімейних ролей та порушення у їх розподілі; з'ясувати відповідність виконання шлюбною парою сімейних ролей взаємним очікуванням подружжя; визначити проблемні сфери

розподілу сімейних ролей та потребу подружжя у психологічній допомозі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в *розробці* практичних рекомендацій майбутнім шлюбним партнерам щодо розподілу сімейних ролей та обов'язків, які відображають науково обґрунтовані пропозиції, виконання яких буде сприяти запобіганню сімейних конфліктів, пов'язаних з розподілом сімейних ролей та обов'язків.

Дисертанткою *запропоновано* психологічні засоби формування уявлень особистості про сімейні ролі та обов'язки, зокрема тестові завдання, анаграми, головоломки та кросворди.

Отримані теоретичні та емпіричні матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані в процесі підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія», зокрема у дисциплінах професійної підготовки «Робота психолога з сім'єю», «Сімейне консультування», а також у вибірковій дисципліні «Психологія сім'ї» для студентів усіх спеціальностей.

Психологічний інструментарій для діагностики та формування уявлень особистості про сімейні ролі може застосовуватися при проведенні психологічного консультування шлюбних партнерів з проблем, що стосуються розподілу сімейних обов'язків та сфер відповідальності.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Хмельницького національного університету (довідка від 21.01.2021 №55), комунального закладу вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти» (довідка від 06.01.2021 № 01/21-02).

Повнота викладення матеріалів у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження відображено в 16 друкованих працях, із них: 4 статті у наукових фахових періодичних виданнях України (із них 1 – у співавторстві); 1 розділ у монографії, опублікованої у співавторстві; 1 стаття (у співавторстві) в зарубіжному науковому періодичному виданні держави, яка входить до Європейського союзу; 9 – у збірниках тез доповідей на наукових конференціях (із них 3 – у співавторстві); 1 наукова праця (у співавторстві), що додатково відображає наукові результати.

Список публікацій здобувача:

наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати

дисертації:

1. Карпова Д. Є. Психологічний аналіз сімейних ролей шлюбних партнерів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки»*. Херсон : Гельветика, 2016. Том 1. Випуск 4. С. 41–45.

2. Карпова Д. Є. Соціально-психологічні чинники, що сприяють усвідомленню молоддю сімейних ролей. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки»*. Херсон : Гельветика, 2016. Випуск 5. Том 2. С. 109–113.

3. Карпова Д. Є. Психологічний зміст та функції уявлень студентської молоді про сімейні ролі шлюбних партнерів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки»*. Херсон : Гельветика, 2017. Випуск 2. Том 2. С. 8–14.

4. Карпова Д. Є., Потапчук Є. М. Моделі поведінки подружжя при реалізації основних сімейних функцій. *Габітус : науковий журнал з соціології та психології*. Одеса, 2021. Випуск №21. С. 268–274.

5. Карпова Д. Є., Потапчук Є. М. Особливості розподілу сімейних ролей за основними сімейними функціями сім'ї. *Sciences of Europe : Journal. Praha, Czech Republic*, 2021. № 63. VOL 4. P. 48–51. ULR : <https://www.europe-science.com/wp-content/uploads/2021/02/VOL-4-No-63-2021.pdf>

6. Карпова Д., Потапчук Є. Особливості професійної підготовки майбутніх психологів до діагностики шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності пари. *Теорія та практика формування особистості як суб'єкта самотворення і самозбереження* : монографія. Хмельницький : ФОП Цюпак А.А., 2021. С. 151–163.

наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Карпова Д. Є. Аналіз уявлень студентської молоді про сімейні ролі шлюбних партнерів. *Актуальні проблеми психологічної теорії та практики* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Вінниця, 28 березня 2017 р.) / за заг. ред. проф. О. В. Бацилевої. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. С. 67–70.

8. Карпова Д. Є. Соціально-психологічні чинники, що сприяють усвідомленню молоддю сімейних ролей. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців* : тези

доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 30-31 березня 2017 р.) / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2017. С. 18–19.

9. Карпова Д. Є. Усвідомлення молоддю соціальних ролей шлюбних партнерів як психологічна проблема. *Актуальні наукові психологічні та педагогічні дослідження сучасності* : тези та статті доповідей VI Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції (м. Умань, 26-27 жовтня 2017 р.) / відповід. ред. Г. М. Ржевський, Т. Д. Перепелюк. Київ : НУБіП, 2017. С. 51–53.

10. Карпова Д. Є., Потапчук Є. М. Сімейні ролі шлюбних партнерів у контексті інтелектуально-світоглядних взаємоочікувань. *Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Вінниця, 23-24 листопада 2017 р.). / за заг. ред. проф. О. В. Бацилевої. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. С. 196–199.

11. Карпова Д. Є. Аналіз сімейних ролей шлюбних партнерів у контексті задоволення матеріально-побутових проблем. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців* : тези допов. VI Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Хмельницький, 22-23 березня 2018 р.) / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2018. С. 21–22.

12. Карпова Д. Є., Потапчук Є. М. Інтимно-сексуальна привабливість людини як важлива складова її шлюбного потенціалу. *Координати розвитку психології здоров'я: реалії та перспективи* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, 22-23 листопада 2018 р.) / за заг. ред. проф. О. В. Бацилевої. Вінниця : ТВОРИ, 2018. С. 160–162.

13. Карпова Д. Є. Розподіл сімейних ролей шлюбними партнерами у сучасній сім'ї. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців* : тези доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 11-12 квітня 2019 р.) / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2019. С. 52–53.

14. Карпова Д. Є. Ролева структура як важливий елемент сімейної системи. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців* : тези доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 9-10 квітня 2020) / Хмельницький

національний університет. Хмельницький, 2020. С. 45–47.

15. Карпова Д., Потапчук Є. Особливості психологічної діагностики сімейних ролей подружжя. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві* : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 23 жовтня 2020 р.) / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2020. С. 198–201.

наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

16. Карпова Д. Є., Потапчук Є.М. Психологічна діагностика сімейних ролей як моделей поведінки подружжя : довідник сімейного психолога. Хмельницький : PolyLux design print, 2021. 52 с.

Особистий внесок здобувача. Усі подані в дисертації наукові результати авторка отримала самостійно. У статтях «Моделі поведінки подружжя при реалізації основних сімейних функцій» та «Особливості розподілу сімейних ролей за основними сімейними функціями сім'ї», написаних у співавторстві з Є. Потапчуком, дисертантка обґрунтувала перелік основних сімейних ролей, які очікуються шлюбними партнерами одне від одного при реалізації сімейних функцій та особливості їх розподілу.

У розділі монографії «Особливості професійної підготовки майбутніх психологів до діагностики шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності пари», підготовленої з Є. Потапчуком, дисертантка розкрила процедуру діагностичного інструментарію, який уможлиблює вивчення сукупності ознак людини, що можуть сприяти гармонійному шлюбному партнерству, а також сприяють усвідомленню позитивних чи негативних рис партнера.

У тезах конференції, написаних у співавторстві з Є. Потапчуком:

– «Інтимно-сексуальна привабливість людини як важлива складова її шлюбного потенціалу», дисертантка визначила моделі сексуальної поведінки, що відображаються певними сексуальними ролями (еротичний фантазер, інтимний співрозмовник, коханець, сексуальний гуру, розпусник, спокусник).

– «Особливості психологічної діагностики сімейних ролей подружжя»,

– «Сімейні ролі шлюбних партнерів у контексті інтелектуально-світоглядних взаємоочікувань», дисертанткою конкретизовано найважливіші функції сім'ї, уточнено мету реалізації кожної з функцій та визначено перелік

основних сімейних ролей.

У довіднику сімейного психолога «Психологічна діагностика сімейних ролей як моделей поведінки подружжя» дисертанткою розкрито діагностику сімейних ролей за інтелектуально-світоглядною, морально-психологічною, інтимно-сексуальною, господарською та матеріально-фінансовою функціями сім'ї, а також психологічний інструментарій формування уявлень особистості про сімейні ролі як моделі поведінки подружжя.

Структура та обсяг дисертації. Структура роботи, виклад матеріалу й оформлення здійснені відповідно до вимог, які пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та додатків.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

Рекомендації дисертації до захисту з урахуванням наукової зрілості пошукувача. Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 (zareestrovano в Міністерстві юстиції України від 03.02.2017 за №155/30023) та пп. 9–18 «Порядку проведення експерименту з присудженням ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167).

Висновок. Ознайомившись із дисертаційним дослідженням Карпової Дарії Євгенівни та науковими публікаціями, у яких висвітлені основні наукові результати роботи, а також взявши до уваги підсумки фахового семінару, вважаємо:

1. Усі наукові результати, які викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, отримані автором самостійно.

2. Дисертація Карпової Дарії Євгенівни на тему: «Психологічні умови формування уявлень про сімейні ролі у студентської молоді», подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, є самостійним фундаментальним науковим дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, яким властива наукова новизна, теоретичне та практичне значення, а отже, свідчить про особистий істотний внесок здобувача у розвиток психологічної науки.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачем наукові завдання вирішені повністю, мети дослідження досягнуто. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані та аргументовані, містять наукову новизну та отримали необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача відображені всі положення дисертації.

Дисертація Карпової Д. Є. відповідає вимогам п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167, та може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

3. Результати дисертаційного дослідження обговорено та схвалено (результати голосування: «за» – 19; «проти» – немає, «утримались» – немає) на засіданні фахового семінару з попередньої експертизи дисертації Хмельницького національного університету від 19 квітня 2021 року.

Рецензенти:

доктор психологічних наук, доцент
професор кафедри філософії, політології та права

О. А. Посвістак

кандидат психологічних наук,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної роботи
і соціальної педагогіки

Л. І. Романовська

